

se mi zdi potrebno opozoriti na nekaj, kar je morda naključje, morda pa tudi ne. Skoraj za vse Štrekljevo delo so se našli enakovredni ali boljši nadaljevalci: za pravopisna in slovnična vprašanja Breznik in drugi, za historično slovnico Ramovš, za etimološka vprašanja Ramovš in drugi. Le z obema zbirkami ljudskih pesmi Štrekelj vse do danes ni imel take sreče. Naslednika (Glonar in Murko) sta deli sicer formalno bolj ali manj zaključila, vendar še zdaleč ne tako, kakor si je bil to zamislil idejni oče in kakor bi bil to izpeljal on, ki je bil pri stvari z vsem srcem.

Po vsem tem je antida prav, da je Štrekelj sredi leta 1956 dobil v vasi, iz katere je izšel, v kraški kamen vsečen spominski napis. Ravno tako prav pa bi bilo, če bi se ustanove, ki jim je zaupana skrb za ljudsko pesništvo — za besedno in glasbeno umetnost — vendarle lotile izdajanja dodatkov k zbirki »Slovenske narodne pesmi« in začele tudi resno misliti na natis velike zbirke »Slovenskih ljudskih pesmi z napevi«, kajpada ob izdatni gmotni podpori vse slovenske javnosti. To bi bila pač najlepša oddolžitev spominu velikega Gorjanca!

F. Tomšič

STOPNJEVANJE

V poglavju o stopnjevanju govorijo naše slovnice v prvi vrsti o pridevniki in prislovih, drugih besed ne jemljejo v poštev, pa čeprav se dado stopnjevat tudi nekateri samostalniki, svojilni zaimki (tako kakor svojilni pridevniki) in glagoli. Pri pridevniki ugotavljajo, da se stopnjujejo z obrazili in opisno, da je mogoče stopnjevanje navzgor in navzdol, in se le mimogrede dotaknejo še tako imenovane visoke stopnje (elativa). Veliko premalo skrbi je deležno opisno stopnjevanje, zlasti tisto, s katerim ne primerjamo, ampak nam le pomaga izražati večjo ali manjšo mero lastnosti z najrazličnejšimi pomenskimi odtenki. Opozoriti hočem na nekatera vprašanja s tega področja, da bi dal pobudo za natančnejše preiskovanje v nakazanih smereh.

Sistematično ni bilo opisno stopnjevanje v naših slovnica doslej še nikjer obdelano, pa vendar kaže celo vrsto pomenskih zanimivosti tako v navzgornji kakor v navzdolnji vrsti. Nekaj gradiva za to najdeš v novejših slovnica v poglavju o pomenu prislovov. Nihče ni doslej še opozoril na to, kakšno vlogo ima pri takšnem stopnjevanju poudarek. Poudarek lahko pri sicer na zunaj enaki obliki temeljito spremeni pomen. To vidimo že, če vzamemo samo en primer: *Skuhaj bolj gost močnik!* *Skuhaj bolj góst močnik!* V prvem primeru bi radi, da bi bil močnik gostejši kakor sicer (opravka imamo torej s pravim primernikom), v drugem si pa želimo precej gostega močnika, torej ne primerjamo, ampak samo povemo, naj ima močnik to lastnost v neki večji meri.

Za navzdolnje stopnjevanje učijo vse slovnice, da zanj uporabljamo prislova *manj*, *najmanj*. Tako stopnjevanje slovenščina res pozna, vendar pa to ni edini način in tudi ne najbolj pogost. Veliko pogosteje se izražajo

pri pridevniku navzdolnje stopnje z navzgorjnimi njegovega pomenskega antipoda. Prav mnogim pridevnikom lahko postavimo nasproti pridevnike, ki imajo ravno nasproten pomen, n. pr. *dober — slab, lep — grd, ozek — širok, mlad — star, sladak — grenak, suh — debel, suh — moker* itd. Po navadi rajši rečemo *slabši, grši, širši* itd. kakor pa *manj dober, manj lep, manj širok*. Če pa tudi v primerniku ostanemo pri istem pridevniku kakor v osnovniku, ga opišemo z *ne tako*: *ne tako dober, ne tako lep, ne tako ozek*. Kakor navzgornje stopnjevanje ima tudi navzdolnje svojo visoko stopnjo; tako si med seboj ustrezajo oblike: *zelo gost, popolnoma gost in málo gost, nič, čisto nič gost*. V območje navzdolnjega stopnjevanja sodijo še oblike: *skoraj góst, malodane góst*; prav na meji so: *šè gost, še dôsti gost, še kâr gost*.

V navzgornjem stopnjevanju (vendar brez primerjave) je opisnih oblik zelo veliko: *precěj gost, poséбно gost; zeló, močnó, hudó, strašné gost, také góst, práv gost; čisto, popólnoma, do krája gost; pregóst, prevéč gost*. O visoki stopnji, ki jo delamo s predpono *pre-*, govorijo slovnice premalo. Edina zgleđa v Slovenski slovnici 1956, 125 (*pre draga mati, prelepi dnevi*) kažeta samo eno pomensko stran. Elativ izraža neko veliko, izredno mero lastnosti, vendar je ta obilica lahko ali pozitivna (takšna je v omenjenih primerih) ali pa negativna: *pregost močnik* je tako gost, da to ni prav; *predolgo predavanje* nikomur ni po volji; *preglasnega govorjenja* ne poslušamo radi itd. Opozoriti je treba tudi na to, da se elativ sam spet lahko stopnjuje, seveda opisno in brez primerjave; tista obilica lastnosti, ki jo izraža elativ, je po svoji meri lahko različna: *precěj pregost, nekam pregóst, malo pregóst, skoraj pregóst*. Skoraj isto kakor tvorbe s *pre-* pomeni včasih že sam osnovnik v zvezi z nekaterimi prislovi, n. pr. *nekam dôlg, nekako góst, také drag* (v vzklikih) = *predolg, pregost, predrag*.

Tudi primernik pri pravi primerjavi se v svojem območju spet lahko stopnjuje; tudi na tej ravnini je namreč primerjana lastnost lahko dana v različni meri: *boljši, mnógo ali veliko boljši, precěj boljši, dôsti boljši, skóraj boljši, málo boljši in malo bójšji, nekóliko boljši, nič boljši, skoraj nič boljši, popólnoma ali čisto nič boljši*. Včasih pa se primernik stopnjuje tudi v primerjavi, in sicer s prislovom še: *tale obleka je dražja kakor moja, vendar je onale tam še dražja*. Pri primerniku slovnice nič ne govore o tem, da ima včasih pomen osnovnika, pa vendar zaznamuje manjšo mero lastnosti kot sam osnovnik. Tako n. pr. *starejša dama* ni ali pa noče biti stara, *mlajši gospod* pa tudi ni več čisto mlad; *višja šola* je po svojem položaju manj kakor visoka šola. Sprva so bili ti primerniki tudi po pomenu pravi primerniki: *dama* je bila v primeri z nekim mladim človekom *starejša*, za neko *starejšo* osebo je bil *gospod mlajši*, *šola* je bila v primeri z neko nižjo šolo v resnici *višja*. Iz takšnih zvez je pravi primernik sčasoma dobil pomen na poseben način niansiranega osnovnika ali pa celo elativa: *v roki drži večji kos kruha* (precej velik); *to je daljša* (dolga, precej dolga) *storija*; *močnejši* (močan, precej močan) *človek ta kamen lahko vzdigne*.

Stopnjujejo se lahko tudi samostalniki, in sicer tisti, ki izražajo lastnost ali nosilca lastnosti. Stopnjujejo se seveda opisno, in sicer s pridevnikom (pri pridevniškem in prislovnem stopnjevanju ima to vlogo

prislov): *lenuh, lenoba* — večji ali hujši *lenuh, večja* ali hujša *lenoba*, — največji, najhujši *lenuh, največja, najhujša lenoba* — (elativ) *lenuh, da mu ni para, da smrdi, lenuh čez lenuhe* itd. Mogoči so tudi elativni samostalniki s predpono *pre-*, vendar so redki. Splošno se rabita *pre-mraz, pretema*, Pleteršnik pozna iz Miklošiča še *preblato, prelepota, premodrost*. Vprašanje je seveda, ali nima primernik *večji lenuh* osnovnika *velik lenuh*. Vendar se mi zdi verjetnejše, da se velik *lenuh* navadno stopnjuje: še *večji lenuh, sploh največji lenuh*. Naštejmo nekaj samostalnikov, ki se dajo stopnjevat: *norec, pijanec, tat, razbojnik, hinavec, svetnik; dobrota, lepota, modrost, neumnost, hudobija, daljava, višina, mraz, vročina* itd.

Pri glagolu se s stopnjevanjem izraža intenzivnost dogajanja, n. pr. *tresem* — *bolj tresem* — *najbolj tresem* — *zelo, močno, hudo tresem*; tako še *tolči, prositi, ožeti, verjeti, videti, boleti* itd. Ločiti je seveda treba med *bolj vidim* (osnovnik: *vidim*) in *bolje vidim* (osnovnik: *dobro vidim*) ter *huje boli* (osnovnik: *boli*) in *še huje boli* (osnovnik: *hudo boli*). Mera dogajanja pa se izraža z večalnimi in manjšalnimi glagoli: *sopsti* — *sopihati, lomiti* — *lomastiti, viti* — *vihati, udariti* — *udrihati; spati* — *spančkati* itd. Sem sodijo tudi glagoli, ki pomenijo, da se dejanje godi samo nekoliko časa: *posedeti, postati* (postojim), *poklečati, poklepetati, povasovati* itd.

Slovniske in pravopisne drobtine

PREDLAGAM...

V deželo se je prikazala novost, ki smo ji dali ime pralni stroj, zato ker ji pač drugi pravijo *Waschmaschine*. Nismo pa pomislili, da je ta sprava samo nove vrste *perilnik*, ki je bil doslej *lesen ali kamniten*.

Že dolgo si kadilci strežejo z neko spravo, ki ji pravijo *vžigalnik*. Naši stari so bili izvirnejši. Imeli so svoje *kresilo* (kamen, gobo in ključ) pa so si zažigali *tobak*. In današnji *vžigalnik* je tudi samo *kresilo*!

V časnikih so zdaj začeli ponujati neke *napenjače* in *napenjalce* za *obutev*. Seveda, ker v drugem jeziku temu pravijo — *Spanner*. Že *Janežič* pa je imel za tak namen *raztezalo*, ki so ga prevzeli vsi nasledniki.

Hudo preglavico dela nekaterim našim gospodarstvenikom, kako bi povedali, koliko odstotkov *'Ausbeute'* dobivajo s kakim postopkom. Seveda — *izplen!* *Izpleniti* — *ausbeuten*... To pa ne velja. Ne velja zato, ker je izraz nemogoče *neroden*. Ker je *Ausbeute* tisto, kar dobivamo, je to pač slovenski — *dobitek*. Ne sme nas motiti, da so *dobitki* tudi v *loteriji*. Kar se pridobi tako ali tako, je *dobitek*. Kar pa ostane po *odbitju stroškov*, je — *dobiček*.

Poleti radi hodimo na *počitnice* k morju. *Kdor* hoče biti prav *'nobel'*, pravi, da je bil na — *plaži*. Vsi narodi imenujejo to lepo vsak po svoje, mi pa ne bi smeli priznati, da je to naša *obala* in da je na *peščini* v *Opatiji* ali *Makarski res prijetno?* *Janežič* pozna *peščino*.

Druga naša *'plaža'* so neki *ravbarski, pornografski* in *kapitalistično profitarški* prevodi v slovenski književnosti. Za tak tisk imamo tudi oznako *'šund'*. Zdi se mi, da bi mogli lepše živeti brez te *plaže* ali *šunda*, za pojem sam pa osvojiti izraz *dren*. Te *dreni* je povsod na svetu. Rusi ji pravijo *'drénj'*. Slovenski izraz *dren* — *dreni ženskega spola* bi mogli nasloniti na glagol *derem* — *dreti* (*schinden*), saj je tudi *nemški Schund* iz istega korena. Kateri kritik si bo prvi upal zapisati besedo *dren*?